

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکز
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A) در رشته
گرایش تاریخ - تاریخ اسلام

عنوان:

نقش جریانهای خارجی در واقعه عاشورا

استاد راهنما:

دکتر حمید رضا صفا کیش

پژوهشگر:

اصغر کریم خانی

زمستان ۱۳۹۳

تقديم به بهترين هاى زندگيم

پاسکزاری:

باساس از استاد بزرگوار حمید رضا صفا کیش که دلسوزانه مرا را ہنمانی کردند و

محمود سید و دکتر ستار عودی استادان داور محترم کہ زحمات فراوانی را متحمل شدند.

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب اصغر کریم خانی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد به شماره دانشجویی ۹۲۰۱۰۰۲۱۴ در رشته که در تاریخ ۹۳/۱۲/۱۹ از پایان نامه خود تحت عنوان نقش جریانهای خارجی در واقعه عاشورا ولی با کسب نمره ۱۸/۵ و درجه بسیار خوب دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم :

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و ...) استفاده نموده ام ، مطابق ضوابط و رویه های موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی :

تاریخ و امضاء :

بسمه تعالی

در تاریخ ۹۳/۱۴/۱۹

دانشجوی کارشناسی ارشد اصغر کریم خانی از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۸/۵ بحروف
هجده و نیم تمام و با درجه بسیار خوب مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی
 دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی
 دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی
 (این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۲۱۱۰۸۹۳۱۰۰۴	نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی کد: ۱۰۱
عنوان پایان نامه: نقش جریانهای خارجی در واقعه عاشورا	
تاریخ شروع پایان نامه: ۹۳/۱/۲۹ تاریخ اتمام پایان نامه: ۹۳/۱۲/۱۹	نام و نام خانوادگی دانشجو: اصغر کریم خانی شماره دانشجویی: ۹۲۰۱۰۰۲۱۴ رشته تحصیلی: تاریخ - تاریخ اسلام
استاد /استادان راهنما: دکتر حمید رضا صفا کیش استاد/استادان داور: دکتر محمود سید-دکتر ستار عودی	
آدرس:	
تلفن:	
<p>چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده):</p> <p>افراد و گروه های مختلفی در جریان واقعه عاشورا نقش آفرینی کرده و هر یک به نوبه خود سهمی در این جنایت بزرگ داشتند. از مهم ترین گروه هایی که در حوادث عاشورا نقش مهمی ایفا کرد، جریان تکفیری صدر اسلام یعنی فرقه خوارج بود.</p> <p>این فرقه منحرف در روزگار امام حسین علیه السلام و واقعه عاشورا به انحاء گوناگون به فعالیت پرداختند، از نامه نگاری و دعوت ایشان گرفته تا صف آراییی مقابل سپاه حق در روز عاشورا. از علل دشمنی آنها با مکتب تشیع می توان به جهل فکری و برداشت نادرست و سطحی از دین اشاره کرد. باور تکفیری در روزگار معاصر نیز ادامه دارد. تکفیر و برخورد خشن با مخالفان، سطحی نگری و قشری بودن، جمود فکری، ترور و قتل، دشمنی با اهل بیت و شیعیان از جمله شباهت های رفتاری و گفتاری تکفیری های امروزی با خوارج است.</p> <p>با توجه به مشکلات کنونی جهان اسلام که بیشتر آنها زاییده کارشکنی دشمنان قسم خورده این دین مبین است، عمل به آموزه های راستین دین اسلام یعنی پیروی از مذهب اهل بیت علیه السلام و الگو قرار دادن رفتار و منش آن بزرگواران یگانه راه برون رفت از این مشکلات است.</p> <p>کلمات کلیدی: خوارج، تکفیری، عاشورا، خارجی</p>	

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه مناسب است تاریخ و امضا:
 مناسب نیست

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده
۲	فصل اول کلیات
۳	۱-۱ مقدمه
۴	۲-۱ بیان مسئله
۵	۳-۱ پیشینه تحقیق
۶	۴-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق
۶	۵-۱ اهداف تحقیق
۶	۶-۱ سوالهای تحقیق
۷	۷-۱ فرضیه ها
۷	۸-۱ روش تحقیق
۸	فصل دوم جریان شناسی خوارج
۹	۱-۲ خوارج و خارجی در لغت
۱۰	۲-۲ خوارج و خارجی در اصطلاح
۱۰	۳-۲ واکاوی عوامل و زمینه های پیدایش خوارج
۱۳	۱-۳-۲ عوامل مؤثر در شکل گیری خوارج
۱۴	۲-۳-۱-۱ پیش زمینه روانی - محیطی
۱۵	۲-۳-۱-۲ نظام قبیله ای
۲۳	۲-۳-۲ دودلی و شک
۲۴	۳-۳-۲ اعتقادات نه چندان قوی
۲۵	۴-۳-۲ ترک صحنه سیاست توسط خواص
۲۶	۴-۲ واقعه صفین و ظهور تمام عیار خوارج

۳۴	..... ۱-۴-۲ خوارج پس از حکمیت
۳۸	..... ۲-۴-۲ تحلیلی از جریان حکمیت
۴۱	..... ۵-۲ خوارج پس از صفین
۴۱	..... ۱-۵-۲ تحرکات سیاسی
۴۲	..... ۱-۱-۵-۲ رویارویی با امام علی علیه السلام
۴۴	..... ۲-۱-۵-۲ تکفیر امام علی علیه السلام و یارانش
۴۴	..... ۳-۱-۵-۲ کشتن بی گناهان
۴۵	..... ۲-۵-۲ تحرکات نظامی خوارج
۴۸	..... ۳-۵-۲ جنگ نهروان
۵۱	..... ۴-۵-۲ خوارج پس از واقعه نهروان
۵۱	..... ۱-۴-۵-۲ قیام خریث بن راشد ناجی (طبری، ۱۳۸۷، ج ۵، ۱۱۳)
۵۲	..... ۲-۴-۵-۲ قیام اشرس بن عوف شیبانی
۵۲	..... ۳-۴-۵-۲ قیام هلال بن علفه
۵۲	..... ۴-۴-۵-۲ قیام اشهب بن بشر
۵۲	..... ۵-۴-۵-۲ قیام سعید بن قفل تمیمی
۵۳	..... ۶-۴-۵-۲ قیام ابومریم تمیمی
۵۳	..... ۷-۴-۵-۲ ننگ ابدی بر چهره خوارج
۵۶	..... ۶-۲ باورهای خوارج
۵۶	..... ۱-۶-۲ تکفیر مرتکب کبیره
۵۷	..... ۲-۶-۲ رد اساس حکمیت
۵۷	..... ۳-۶-۲ تکفیر
۵۷	..... ۴-۶-۲ قیام علیه حاکم ستمگر
۵۸	..... ۷-۶-۲ تقیه

۵۸	۸-۶-۲ سرنوشت اطفال مشرکان
۵۸	۹-۶-۲ حکم زانی محسن
۵۹	۱۰-۶-۲ حکم دار
۶۰	۷-۲ فرقه های خوارج
۶۰	۸-۲ شخصیت شناسی چهره های برجسته خوارج
۶۱	۱-۸-۲ اشعث بن قیس
۶۲	۲-۸-۲ حرقوص بن زهیر (ذوالخویصره)
۶۳	۳-۸-۲ ابن کواء
۶۳	۴-۸-۲ قطری بن فجائه
۶۳	۵-۸-۲ عمران بن حطان سدوسی بصری
۶۴	۶-۸-۲ ضحاک بن قیس
۶۵	۷-۸-۲ ولید بن طریف
۶۵	۸-۸-۲ یاسین بنی تمیمی
۶۶	۹-۸-۲ نافع بن ازرق
۶۸	۱۰-۸-۲ عبدالله بن الماحوز
۶۹	۱۱-۸-۲ نجدة بن عامر حنفی
۷۲	۱۲-۸-۲ شیبب بن یزید
۷۳	۱۳-۸-۲ شوذب یشکری
۷۴	۱۴-۸-۲ مختار بن عوف الازدی
۷۵	۹-۲ نام های دیگر خوارج
۷۶	نتیجه گیری
۷۸	فصل سوم خوارج پس از شهادت امام علی علیه السلام
۷۹	۱-۳ حیات سیاسی - اجتماعی امام حسن علیه السلام و نقش خوارج

- ۸۰ ..... ۳-۱-۱ روزگار قبل از صلح
- ۸۰ ..... ۳-۱-۱-۱ امامت و رهبری جامعه مسلمین
- ۸۴ ..... ۳-۱-۱-۲ برداشتن نقاب از چهره های دشمنان اسلام
- ۸۸ ..... ۳-۱-۲ ماجرای صلح
- ۸۹ ..... ۳-۱-۲-۱ علل و انگیزه های صلح امام حسن علیه السلام با معاویه
- ۹۲ ..... ۳-۱-۲-۲ نقش و جهت گیری خوارج در جریان صلح
- ۹۵ ..... ۳-۱-۳ روزگار پس از صلح
- ۹۵ ..... ۳-۱-۳-۱ شهادت امام حسن علیه السلام و رد پای خوارج
- ۹۶ ..... ۳-۲-۲ خوارج در دوران پس از شهادت امام حسن علیه السلام
- ۹۶ ..... ۳-۲-۱ قیام فروه بن نوفل
- ۹۷ ..... ۳-۲-۲ قیام شیب بن بجره
- ۹۷ ..... ۳-۲-۳ قیام معین خارجی
- ۹۷ ..... ۳-۲-۴ قیام ابومریم
- ۹۸ ..... ۳-۲-۵ قیام ابولیلی
- ۹۸ ..... ۳-۲-۶ قیام مستورد
- ۱۰۰ ..... ۳-۲-۷ قیام بردگان به نفع خوارج
- ۱۰۰ ..... ۳-۲-۸ قیام حیان بن ظبیا سلمی
- ۱۰۱ ..... ۲-۳-۹ قیام خطیم باهلی و سهم بن غالب هجینی
- ۱۰۱ ..... ۲-۳-۱۰ قیام قریب بن مره و زخاف طایی
- ۱۰۲ ..... ۲-۳-۱۱ قیام زیاد بن خراش عجلی
- ۱۰۲ ..... ۲-۳-۱۲ قیام طواف بن غلاق
- ۱۰۳ ..... ۲-۳-۱۳ قیام مرداس بن ادیه
- ۱۰۷ ..... فصل چهارم واکاوی جریان خوارج در واقعه عاشورا

- ۱-۴ جریان شناسی خوارج در زمان امام حسین علیه السلام ۱۰۸
- ۲-۴ علل و انگیزه های قیام امام حسین علیه السلام ۱۰۸
- ۱-۲-۴ تقاضای بیعت ۱۰۹
- ۲-۲-۴ دعوت مردم کوفه ۱۱۰
- ۳-۲-۴ امر به معروف و نهی از منکر ۱۱۱
- ۴-۲-۴ تشکیل حکومت اسلامی ۱۱۲
- ۳-۴ خوارج در دوران امام حسین علیه السلام ۱۱۳
- ۱-۳-۴ نقش خوارج در واقعه عاشورا ۱۱۴
- ۱-۳-۴ نقش غیر مستقیم خوارج در واقعه عاشورا ۱۱۴
- ۲-۳-۴ نقش و تاثیر مستقیم خوارج در واقعه عاشورا ۱۲۱
- ۲-۳-۴ شخصیت های مهم خوارج در عاشورا ۱۲۳
- ۱-۲-۳-۴ شمر بن ذی الجوشن ۱۲۳
- ۲-۲-۳-۴ شیبث بن ربیع ۱۳۰
- ۳-۲-۳-۴ محمد بن اشعث ۱۳۵
- ۴-۲-۳-۴ قیس بن اشعث ۱۳۶
- ۴-۴ آثار و نتایج خوارج ۱۳۷
- فصل پنجم تفکر خارجی در دوران معاصر ۱۴۱
- ۱-۵ تفکر خارجی در دوران معاصر ۱۴۲
- ۱-۱-۵ سلفی گری ۱۴۲
- ۱-۱-۱-۵ مختصری از زندگانی ابن تیمیه ۱۴۳
- ۲-۱-۱-۵ سلفی در لغت و اصطلاح ۱۴۴
- ۳-۱-۱-۵ باورها و اندیشه ها ۱۴۵
- ۲-۱-۵ وهابیت ۱۴۶

- ۱-۲-۱-۵-۱ مخصری از زندگانی محمد بن عبدالوهاب..... ۱۴۶
- ۳-۱-۵-۱ گروهک القاعده..... ۱۴۸
- ۴-۱-۵-۱ گروهک داعش..... ۱۵۰
- ۲-۵-۱ شباهت های خوارج با تکفیری های امروزی..... ۱۵۱
- ۱-۲-۵-۱ تکفیر..... ۱۵۱
- ۲-۲-۵-۲ سطحی نگری و قشری بودن..... ۱۵۳
- ۱-۲-۲-۵-۱ شباهت گفتاری..... ۱۵۳
- ۳-۲-۵-۳ جمود فکری..... ۱۵۴
- ۴-۲-۵-۴ برخورد خشن یا مخالفان..... ۱۵۵
- ۵-۲-۵-۵ ترور و قتل..... ۱۵۶
- ۱-۵-۲-۵-۱ واژه ترور در فرهنگ اسلامی..... ۱۵۶
- ۲-۵-۲-۵-۲ نمونه هایی از ترور در تاریخ اسلام..... ۱۵۷
- ۳-۵-۲-۵-۳ ترور و قتل مسلمان از نظر اسلام..... ۱۶۰
- ۶-۲-۵-۶ دشمنی با شیعه..... ۱۶۳
- ۷-۲-۵-۷ افراط در عبادت و سخت گیری در ظاهر دیانت..... ۱۶۳
- ۸-۲-۵-۸ مورد عتاب پیامبر صلی الله علیه و آله..... ۱۶۵
- نتیجه گیری..... ۱۶۷
- فهرست منابع..... ۱۶۹

چکیده

افراد و گروه های مختلفی در جریان واقعه عاشورا نقش آفرینی کرده و هر یک به نوبه خود سهمی در این جنایت بزرگ داشتند. از مهم ترین گروه هایی که در حوادث عاشورا نقش مهمی ایفا کرد، جریان تکفیری صدر اسلام یعنی فرقه خوارج بود.

این فرقه منحرف در روزگار امام حسین علیه السلام و واقعه عاشورا به انحاء گوناگون به فعالیت پرداختند، از نامه نگاری و دعوت ایشان گرفته تا صف آراییی مقابل سپاه حق در روز عاشورا. از علل دشمنی آنها با مکتب تشیع می توان به جهل فکری و برداشت نادرست و سطحی از دین اشاره کرد. باور تکفیری در روزگار معاصر نیز ادامه دارد. تکفیر و برخورد خشن با مخالفان، سطحی نگری و قسری بودن، جمود فکری، ترور و قتل، دشمنی با اهل بیت و شیعیان از جمله شباهت های رفتاری و گفتاری تکفیری های امروزی با خوارج است.

با توجه به مشکلات کنونی جهان اسلام که بیشتر آنها زاییده کارشکنی دشمنان قسم خورده این دین مبین است، عمل به آموزه های راستین دین اسلام یعنی پیروی از مذهب اهل بیت علیه السلام و الگو قرار دادن رفتار و منش آن بزرگواران یگانه راه برون رفت از این مشکلات است.

کلمات کلیدی : خوارج، تکفیری، عاشورا، خارجی

فصل اول کلیات

۱-۱- مقدمه

پس از رحلت حضرت پیامبر صلی الله علیه و آله، تعدادی از مسلمانان سخنان و سفارشهای پیامبر در خصوص جانشینی را فراموش کرده و در سقیفه بنی ساعده راه و روشی را برگزیدند که سرنوشت تاریخ اسلام را عوض کرد. ایشان عملاً با نادیده گرفتن سخنان پیامبر، نظر خویش را بر نظر ایشان ترجیح دادند و این خروج و نافرمانی از قول امام و رهبر بر حق، در سالهای آینده به شکل های دیگری در جامعه مسلمین خود را نشان داد. آنان که در واپسین لحظات نبرد صفین، هنگامیکه که نفس سپاه شامیان به شماره افتاده بود، یکبار دیگر نظر خویش را بر امام بر حق تحمیل کردند و فریب سپاه شام را خوردند و سرانجام از لشکر امام علی علیه السلام کنار کشیدند. همین تفکر بود که چندی بعد، امام حسن علیه السلام را در برابر معاویه تنها گذاشتند و این بار صلحی اجباری را بر این خاندان تحمیل کردند. دیگر بار، در سال ۶۱ هجری نیز علی رغم آنکه خود امام حسین علیه السلام را به کوفه دعوت کرده بودند، به یکباره میدان را خالی کردند و حتی برخی از آنها در کمال وقاحت از دشمنان اصلی امام در روز عاشورا شدند.

جریان خارجی گری و تکفیری در دورا معاصر نیز در قالب های گوناگون در عرصه جامعه مسلمین مطرح شده است. ابن تیمیه در قرن ۸ هجری و سپس محمد بن عبد الوهاب در دوران معاصر، جریانی را به راه انداختند که عمده نظر آنها تکفیر شیعیان و کشتار آنها و مخالفت با اهل بیت علیهم السلام است. در سالهای اخیر نیز جریانی موسوم به داعش، دولت اسلامی عراق و شام، در منطقه خاورمیانه متولد شده است که همان راه گذشتگان خویش را در دشمنی شدید با اهل بیت و مذهب شیعه و تکفیر مخالفان و کشتار وحشیانه می پیمایند.

۱-۲ بیان مسئله

صدر اسلام آکنده از حوادث مهم سیاسی و تأثیر گذار در قرون بعدی تمدن اسلامی است. از جمله این حوادث می توان اختلاف در جانشینی خاتم پیامبران حضرت محمدصلی الله علیه و آله، اختلاف در شورای شش نفره منتخب خلیفه دوم، شورش علیه عثمان و قتل او، جنگ های عصر امام علی علیه السلام و به قدرت رسیدن حزب اموی به سرکردگی معاویه و در نهایت شهادت غم بار امام حسین علیه السلام و یاران باوفایش در واقعه عاشورا اشاره کرد. در جنگ صفین، هنگامی که معاویه دید ادامه جنگ به نفع حضرت علی علیه السلام خواهد بود، با مشورت عمرو بن عاص دستور داد قرآنها را سر نیزه ها زده و بلند کنند و مردم عراق را فریب دهند. حيله ای که سرانجام کار را به حکمیت کشانید، و معترضین امام علی علیه السلام را به جرم قبول حکمیتی که خودشان بر او تحمیل کرده بودند تکفیر نمودند و با وی به جنگ برخاستند. هر چند خوارج در آغاز به عنوان یک حزب سیاسی ظهور کردند و از همین روی نیز برخی بر آنها نام حزب می نهند، اما همین حزب به تدریج مجموعه ای از اندیشه ها را مبنای خود قرار داده و در قالب مکتبی کلامی و پایه گزار جریان های خوارج در قرون بعدی ظهور کرده است. خوارج و تکفیری هایی مانند شمر ابن ذوالجوشن و شبث بن ربعی و اشعث بن قیس که خود زمانی از سرکرده های خوارج بودند، بعدها به طرفداران بنی امیه پیوستند در محرم الحرام سال ۶۱ هـ . ق با قساوت تمام، جنایات ننگینی را در واقعه عاشورا را رقم زدند.

بستر شناسی واقعه عاشورا و نقش گروه ها و جریان های خوارج در آن، از نیازهای پژوهشی جامعه امروز است که کمتر بدان پرداخته شده است و بدرستی مشخص نشده است که جریان های تکفیری چه نقشی در حادثه عاشورا ایفا کردند؟ آنچه ما در این نوشتار به دنبال آن هستیم، واکاوی و تحلیل نقش جریان های تکفیری در بروز واقعه جانسوز عاشورا است.

۱-۳ پیشینه تحقیق

نظر به اهمیت واقعه عاشورا و نقش بی بدیل آن در روشنگری و تحولات دوران های بعد، محققان و اندیشمندان اسلامی هریک از زاویه ای به این مهم پرداخته اند. بحث از جریان های تکفیری مانند خوارج نیز از نقطه نظرهای گوناگونی محل تأمل پژوهش گران بوده است. در ذیل به برخی از آنها اشاره می کنیم.

- ۱) یعقوب جعفری، خوارج در گذرگاه تاریخ؛ خوارج پس از جنگ نهروان، درسهایی از مکتب اسلام، موسسه تعلیماتی و تحقیقاتی امام صادق علیه السلام، قم، فروردین ۱۳۶۹، شماره ۱۲
- ۲) یعقوب جعفری، خوارج در تاریخ؛ بررسی آراء و عقاید خوارج، درسهایی از مکتب اسلام، موسسه تعلیماتی و تحقیقاتی امام صادق علیه السلام، قم، مهرماه ۱۳۶۹، شماره ۶
- ۳) جعفر سبحانی، مناظره امیرمؤمنان علیه السلام با خوارج (دستاویزهای خوارج و پاسخ های امام)، موسسه تعلیماتی و تحقیقاتی امام صادق علیه السلام، قم، مرداد ۱۳۹۲، شماره ۵
- ۴) علی بیات، خاستگاه سیاسی و اجتماعی خوارج، اسلام پژوهی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی، تهران، بهار و تابستان ۱۳۸۵، شماره ۲
- ۵) سید سعید روحانی، خوارج و حکومت علوی، فرهنگ کوثر، موسسه زائر، آستانه مقدسه حضرت معصومه(س)، تابستان ۱۳۸۲، شماره ۵۴
- ۶) محسن رنجبر، فلسفه قیام عاشورا، فصلنامه تاریخ در آینه پژوهش، موسسه آموزشی - پژوهشی امام خمینی(ره)، قم، پاییز ۱۳۸۲، پیش شماره ۳
- ۷) محمد جواد رودگر، درد و درمان (ضرورت آسیب شناسی حماسه عاشورا)، فصلنامه کتاب نقد، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، تهران، زمستان ۱۳۸۵، شماره ۴۱
- ۸) محمد مهدی شیرمحمدی، فلسفه عاشورا از واقعه تا اسطوره، فصلنامه کتاب نقد، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، تهران، زمستان ۱۳۸۵، شماره ۴۱
- ۹) سیمین دخت بهزادپور، نقش آفرینی زنان صحابه در حماسه عاشورا، فصلنامه مباحث بانوان شیعه، موسسه شیعه شناس، قم، بهار ۱۳۸۴، شماره ۳

۱۰) جهانبخش ثواقب، نقش آفرینی عاشورا در رویدادهای سیاسی اجتماعی قرن نخست، فصلنامه حکومت اسلامی، دبیرخانه مجلس خبرگان رهبری، تهران، بهار ۱۳۸۲، شماره ۲۷

همان طور که مشخص است پژوهش های مذکور در خصوص واقعه عاشورا عمدتاً در خصوص فلسفه این قیام و تأثیرات آن معطوف است. درباره جریان خوارج و خارجی گری نیز پیرامون گذار تاریخی این فرقه و باورهای آنان بحث شده است. اما پژوهش ما ناظر به نقش خوارج و افراد منسوب به این فرقه در واقعه عاشورا و حوادث آن است.

۱-۴ اهمیت و ضرورت تحقیق

برای هر دانش پژوهشی که در پی آگاهی از فرهنگ و معارف اسلامی و تحولات فکری مسلمانان است، مطالعه و تحقیق در تاریخ و اندیشه های فرقه های اسلامی امری ضروری است. در واقع، آشنایی با فرهنگ اسلامی و تحولات فکری آن بدون شناخت ریشه ها و کشمکش های فکری مذاهب و فرقه ها مقدور نیست؛ افزون بر این که رشد بنیادگرایی اسلامی، سلفی گری و جریان های تکفیری بانامهای مختلف در جامعه اسلامی امروزی و افکار و اعمال غیراسلامی و انسانی آنان، لزوم ریشه شناسی و جریان شناسی این گروه ها و دلایل مخالفت و دشمنی آنان با معارف اهل بیت علیه السلام و اسلام ناب شیعی را اهمیتی خاصی به آن بخشیده است. پژوهش پیش رو تلاشی برای جریان شناسی تفکر خوارج و نقش آنان در واقعه عاشورا و همچنین تکفیریهایی که ادامه دهنده تفکر و اهداف خوارج می باشند.

۱-۵ اهداف تحقیق

مفهوم شناسی و ریشه شناسی جریان های خوارج و بررسی علل شکل گیری جریان های خوارج و تکفیریها و نقش جریان های خوارج در واقعه عاشورای امام حسین علیه السلام

۱-۶ سوالهای تحقیق

- ۱- جریان های خوارج چه نقشی در واقعه عاشورا داشتند؟
- ۲- علت عداوت و دشمنی خوارج و جریان های تکفیری با اهل بیت علیه السلام کدامند؟
- ۳- جریان های تکفیری امروزی چه شباهت هایی با جریان های تکفیری صدر اسلام دارند؟

۷-۱ فرضیه ها

- ۱- جریان های انحرافی و فرصت طلب خوارج که پس از جنگ صفین به وجود آمدند، به خدمت حکومت بنی امیه درآمدند و با ترویج خرافات و سوء استفاده از جهل و نادانی مردم، آنها را علیه اسلام حقیقی و خاندان اهل بیت علیه السلام شوراندند.
- ۲- کج فهمی و برداشت سطحی و نادرست از معارف اسلامی علت دشمنی آنها با اهل بیت علیهم السلام و مذهب تشیع است.
- ۳- تکفیر مخالفان، فهم نازل و سطحی از معارف دین، دشمنی با اهل بیت و مذهب تشیع و خشونت و ارعاب از مهم ترین شباهت های جریان های تکفیری معاصر با خوارج و تکفیری های صدر اسلام است.

۸-۱ روش تحقیق

در این پژوهش سعی می کنیم با دید و روش جامعه شناسی به بررسی واقعه عاشورا و جریان های سیاسی دخیل در این واقعه بپردازیم. اما از آنجا که جامعه ای که این واقعه در آن رخ داده (جامعه سال ۶۱ ه ق) اکنون وجود ندارد، ناچاریم با استفاده از مدارک تاریخی قابل اطمینان، به بازسازی شرایط اجتماعی و سیاسی جامعه آن زمان بپردازیم و سپس با استفاده از نظریات جامعه شناسی که به شرایط آن دوران نزدیک هستند به تبیین علل افول جنبش کوفه و نقش خوارج و گروه های تکفیری در وقوع عاشورا بپردازیم. از آنجا که جامعه ای را که موضوع مطالعه است با استفاده از منابع تاریخی بررسی می کنیم، روش کار «روش تاریخی» بوده و مطالعه ما در حوزه مطالعات «جامعه شناسی تاریخی» قرار می گیرد.